

**R. P. Martini De Esparza Artieda, Navarri, Theologi Societ.
lesv, Cvrsvs Theologicvs**

iln decem Libros, & duos Tomos distributus, Ivxta Methodvm, Qva In
Scholis Societatis Iesv communiter traditur annis quaternis

Continens Secvndam Secvndæ, & Tertiam Partem D. Thomæ

Esparza Arteida, Martin de
Lugduni, 1666

XXXIX. Vtrum præceptum restituendi sit negatium obligans semper, &
pro semper?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94839](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94839)

venialia, licet non sint opposita charitati, minuunt tamen feruorem eius, non remouendo directè animum à charitate, aut ab aliquo eius gradu, sed diuertendo, & sic impediendo eius exercitium, ac intensiorem, vt docet eodem illo in loco D. Thomas.

QVÆSTIO XXXVIII.

Vtrum ex iudicio temerario resultet obligatio restituendi?

Videtur non resultare. 1. Quia intellectus est potentia necessaria, ideoque non potest non iudicare de vno quoque secundum indicia, quæ videt. Quæ autem necessariò accidunt, nulla implicant obligationem auctorem actionis.

2. Videtur nunquam posse suboriri obligationem saltem grauem restituendi ex vilo iudicio purè interno. Quia quælibet iniuria exterior nocet magis, quàm quælibet existimatio purè interna, vtrumque sinistra iudicantis. Sunt autem iniuriæ aliquæ exteriores, vsque adeò lenes in omni genere, vt nullam inducant obligationem grauem. Ergo nullæ iniuriæ purè internæ valent illam inducere.

3. Restitutio instituitur ad sedandam iram iniuriati, vtque redeat pristina pax, & beneuolentia mutua. Iniuriæ autem internæ, nec excitare iram possunt, nec dissoluere pacem, & beneuolentiam mutuam. Quia dum sunt purè internæ, non possunt innotescere iniuriato. Ergo ratione iniuriæ purè internæ nulla est necessaria, nullaque debetur restitutio.

Art. 1. Resp. Post examen iniuriarum exteriorum, quæ sunt notiores, ac manifestiores, succedunt iure suo iniuriæ purè internæ, quæ sunt occultiores; rediguntur verò ad iudicium temerarium, suscipiunt, & dubitationem temerariam; atque tria sunt circa ipsas communiter recepta apud auctores D. Thoma quaest. 60. artic. 3; & 4. Primum est: iudicium temerarium de peccato graui proximi est peccatum graue iniustitiæ. Quia lædit ipsum grauius in honore debito homini ex sua natura, & non dum amisso per sufficientem manifestationem malitiæ ipsius. Et præterea disponit efficaciter iudicantem, vt agat exterius contempnibiliter cum iudicato. Ac deum si peccatum, de quo temerariè iudicatur, sit offensiuum, respectu indicantis; vt respectu mariti adulterium vxoris, respectu donatarij, & amici mala intentio donantis, & amicabiliter agentis; idem iudicium dissoluit amicitiam, turbat pacem, & gignit odium aduersus iudicatum, idque nulla illi relicta potestate ad auertendum tantum malum. Quis enim occludet aditum temeritati iudicandi, vtrumque benè, ac circumspectè operetur? Aut quomodo auferetur fundamentum iudicandi, iudicandi sine fundamento?

Art. 2. Secundum est: suspicio peccati etiam grauis est peccatum leue ex genere suo. Quia ob debilem, & facilè mobilem adhesionem censetur exiguum proximis malum, non secus, ac iudicium firmum de peccato leui. Quantum enim demitur in hoc iudicio ex parte obiecti, tantumdem demitur in suspitione ex parte cognitionis.

Art. 3. Tertium est: dubia interpretanda sunt in meliorem partem. Quia quilibet in dubio est conseruandus in possessione naturaliter sibi conueniente boni nominis, & famæ. Nec solùm turpè est aliquem ab ea possessione deturbare absque ratione cogente; sed etiam indignum eum iudicare, qui in eadem conseruetur positus.

Art. 4. Iudicium porro temerarium est ex D. Thoma. R. P. de Esparza Curs. Theol. Tom. II.

ma ibidem cum Augustino *desinirina, & firma sententia nitens lenibus iudiciis*: id est, est assensus perfectè deliberatus coniunctus cum voluntate non inquirendi amplius veritatem, & operandi iterum dependenter ab ea cognitione, idque sine fundamento sufficienti ad probabilitatem. Quale fundamentum est, quod plerumque non fallit, & cui absolute ex sua natura difficilius est dissentiri, aut non assentiri, quàm assentiri. Inquam verò non habens fundamentum sufficiens à posteriori ex signis peculiaribus datis à iudicato. Quia iudicium à priori ex difficultate innocentiae, & ex maiori numero malorum hominum, & lethaliter peccantium non est liberum iudicato, & est coniunctum cum possibilitate, ac spe aliqua victoria: èd commendabilioris, quod maior est difficultas vincenda, & minor numerus vincendum. Nemo autem condemnandus est ex eo, quod non est sibi liberum, nec spoliandus maximo honore, dum est liber ad eius meritum.

Art. 5. Suspicio est iudicium admodum debile accedens maxime ad puram dubitationem, & coniunctum cum voluntate amplius inquirendi, nec procedendi interim ad opus. Denique dubitatio est suspensio iudicij directi in vtramque partem. Interpretatio eius in meliorem partem fit per iudicium reflexum adhaerens dignitati hominis secundum se ad integritatem sui honoris, dum non adest ratio cogens in contrarium. Ex his igitur concluditur iudicium temerarium de peccato graui proximi fundare obligationem grauem restituendi; cetera non nisi leuem per se, & ex sua natura. Quia iuxta mensuram iniuriæ resultat obligatio proportionalis restituendi, vt dictum est supra in genere.

Ad 1. Licet intellectus sit potentia ex se necessaria; est tamen ita subordinati voluntati, vt possit flecti in vtramvis partem; certè possit impediri, quominus alterutri assentiat; dum pro neutra apparet ratio euidens, vt certissime non apparet pro iudicio temerario.

Ad 2. Ex fundamento primæ conclusionis, & exemplis ibi propositis cernitur manifestè iudicium internum de peccato graui proximi plus illi nocere, quàm iniuriam exteriorem leuem, atque periculum magnorum malorum est ipsum secundum se magnum malum; sicut spes bonorum, & in quo ipsa continentur tanquam in radice, computatur inter bona minime contemnenda. Apparuit autem eiusmodi esse iudicium temerarium.

Ad 3. Restitutio instituitur non solùm ad sedandam iram actualement, sed etiam ad auferendum fundamentum, & occasionem ipsius, si notesceret parienti malum, quod ei accidit contra ius suum. Quod ius est causa immediata obligationis ad non inferendum damnum, & ad reparandum, postquam illatum fuerit. Ira verò, & perturbatio mensurat iniuriam grauem, & leuem ex suppositione, quod innotescat. Iudicium autem temerarium de peccato graui habet vim excitandi iam dissolutiuam mutue pacis, ac beneuolentiæ ex suppositione, quod innotescat iudicato. Resultat igitur ex eo obligatio restituendi, etiam dum manet purè internum non secus, ac ex iniuriis exterioribus, quæ etiam ipsi sæpè sunt ignotæ parienti.

QVÆSTIO XXXIX.

Vtrum Preceptum restituendi sit negatiuum obligans semper, & pro semper?

Videtur esse affirmatiuum. 1. Quia non percipit omissionem, sed actionem, quippe restitutio consistit in actione; & peccatum non restituendi

tuendi committitur nihil faciendo. Vnde cum præceptum affirmatiuum obliget quidem semper, non tamen pro semper, videtur præceptum restituendi non obligare pro semper.

2. Præceptum pœnitentiæ, & satisfactionis est affirmatiuum, nec obligat semper, & pro semper, ratione iniuriarum contra Deum, nec peccatur de nouo, si non exhibeantur in instanti immediatè sequenti ad peccatum commissum. Quæ est communis, & vera sententia aduersus Patrem Suarez, & nonnullos alios. Eadem autem, quoad hoc, videtur esse ratio de restitutione; quæ videlicet est genus quoddam pœnitentiæ, & satisfactionis, & hoc habet cum vtraque commune; vt debeat ratione iniuriæ.

Art. 1. Resp. Dicendum est cum Nauarro, Molina, Vasquez, Medina, & aliis aduersus Sotum, Valentium, Lessium, & alios præceptum restitutionis esse negatiuum, licet habeat formam, & concipiatur ad modum affirmatiui, vt dicit D. Thomas quæst. 62. art. 8. ad 1. Quia de ratione præcepti affirmatiui est, vt ei satisfieri, aut eius obligatio cessare non possit absque aliqua actione eius, qui per illud obligatur, eiusmodi autem non est præceptum restituendi. Quia obligatio auferentis rem alienam cessat eadem re ad dominum vtrumque redeunte. Potest autem ad dominum redire per actionem eiusdem domini, aut cuiuslibet alterius, vel etiam per seipsam, si sit brutum, aut feruus, nihil prorsus agente, aut etiam volente agere per se, vel per alium eo, qui læsit.

Art. 2. Rursus, vt impleatur præceptum affirmatiuum, requiritur actio positiua ratione sui, vt verò impleatur præceptum negatiuum, vel nulla requiritur actio positiua, vel requiritur præcisè, quatenus est impeditiua alterius actionis, vnde fit, vt præcepto positiuo satisfieri non possit, nisi per actionem secundum se honestam; negatiuo verò secundum se præcisè considerato satisfieri possit etiam per actionem minimè honestam secundum se, dummodò sit impeditiua alterius actionis inhonestæ secundum se, & cuius proinde impeditio secundum se, & quatenus impeditio est, sit honesta. Istud videlicet est discrimen quidditatum inter præceptum positiuum, & negatiuum, ex quo aliæ omnes inter vtrumque differentie suboriuntur. Vt autem satisfiat præcepto restituendi, solum requiritur actio positiua, quatenus est impeditiua alterius actionis, nimirum actionis retentiue rei alienæ, seu perseuerantiæ huius eiusdem actionis. Quapropter huic præcepto æquè satisfiat, eiusque obligatio æquè extinguatur per quamlibet actionem impeditiuam dictæ retentionis, siue honestam, siue inhonestam secundum se: vt si pecuniæ furtivæ insumantur à fure de consensu domini cooperando ipsi in opere secundum se inhonesto.

Art. 3. Denum in sententia negante puram omissionem liberam, quam sententiam ostensum est esse veram in quæstionibus de actibus humanis, quoduis præceptum obligat ad aliquem actum, & ad omissionem alicuius alterius; & differentia consistit tantum in hoc, quod præceptum affirmatiuum obligat determinatè ad talem actum, & indeterminatè ad omissionem talis actus impossibilis cum priori; Certè obligat cum maiori determinatione actus, quam omissionis: præceptum verò negatiuum è contra obligat determinatè ad omissionem talis actus, & ad lætum omissionum non nisi indeterminatè; vel certè cum minori determinatione. Præceptum namque negatiuum obligat tantum vagè quantum est de se ad quemlibet cuiuslibet generis actum impossibilem cum omittendo, & determinatè ad omittendum talem actum: affirmatiuum è conuerso. Præceptum autem restituendi obligat determinatè ad omissionem actionis retentiue, & inde-

terminatiue ad quemlibet actum impossibilem, cum eadem actione retentiua. Solum namque postulat vagè quemlibet ex actibus impossibilibus directè, vel indirectè cum actione retentiua rei alienæ. Igitur hoc præceptum est negatiuum re ipsa, & obligat non solum semper, sed etiam pro semper; neque ista quæstio potest esse de voce, vt nonnulli dicunt, nisi apud ignorantes significationes vocum, & definitiones rerum significatarum.

Ad 1. Præceptum restituendi directè, & per se, solum præcipit omissionem; actionem verò, vel nullam, vel præcisè, quatenus est impeditiua alterius actionis. Vnde restitutio consistit materialiter in actione vt plerumque fit, & forma præcepti accommodatur communiori obediendi modo. Caterum id non est de essentia eius, & ratione formali, nec consistit in actione, vt actio est formaliter, sed vt est omissio, & impeditio alterius actionis. Quapropter peccatum non restituendi committi quidem potest nihil faciendo de nouo; non tamen nihil absolute faciendo. Quia committitur continuando actionem auferendi, seu retinendi rem alienam inuito domino. Nempè peccatum furandi, & peccatum non restituendi, idemque dicitur suo modo de reliquis peccatis contra iustitiam, differunt ad eum modum, quo differunt conseruatio, & prima productio rei, idest differunt extrinsecè tantum. Vnde colligitur vterius, sicut non committitur peccatum furti per acceptionem rei alienæ cum animo protinus, aut intra breue tempus reddendi eam domino absque aliquo eius damno; ita non committi nouum peccatum differendo restitutionem, si differatur cum animo restituendi protinus, aut intra breue tempus. Exoritur tamen ratione moræ obligatio reparandi omne damnum consecutum ad quamlibet dilationem absolute culpabilem. Est autem dilatio culpabilis leuiter quidem, quæ est causatiua noui doloris, & iræ parue, ac faciliè deponendæ; grauiter verò, quæ est causatiua noui doloris, & iræ inimicabilis, atque dissolutiua absolute mutue pacis, ac tranquillitatis iuxta dicta quæst. 27.

Art. 1. Ad 2. Dictum est quæst. 20. peccata hominum non habere rationem iniustitiæ simpliciter, & strictè talis aduersus Deum, atque omnia eius præcepta ad nostram, & non ad ipsius vtilitatem ordinari. Præceptum autem de pœnitentia peragenda pro instanti immediato ad peccatum, cum obligatione urgente pro omnibus, & singulis instantibus, non cederet in nostram vtilitatem; sed potius in maximum nostrum nocumentum. Siquidem exponeret omnes, vel saltem plerosque cum maximo, ac ferè insuperabili periculo novorum peccatorum post quoduis peccatum, vt exponetur fusius in quæstionibus de pœnitentia. Neutrum autem horum reperitur in peccatis commissis contra iura proximorum, circa quos versatur restitutio, vt satis patet ex dictis supra. Quod ad satisfactionem attinet, innouit iam quæst. 23. discrimen eius à restitutione; neque vllam esse paritatem inter vtramque, quoad punctum præsens; sed præceptum satisfaciendi esse affirmatiuum, nec obligare pro semper; cum ad restitutionem teneatur, qui læsit pro omni, & qualibet differentia temporis.

Artic. 2. Tempori restitutionis annectitur communiter locus, de quo vix est vlla controuersia disputabilis, eiusque ratio habetur solum, aut ferè pro rebus corporalibus, & pecuniæ æstimabilibus. Possessor bonæ fidei sufficit, si rem restituat in loco, in quo eam habet, nec tenetur suis expensis illam aliò traducere. At possessor malæ fidei tenetur rem eo in loco reponere propriis sumptibus, vbi futura erat, si non interuenisset iniuria. Primam ne innocens gra-

uetur

uetur in bonis suis ob commodum alienum. Secundum, vt iniustitia soli noceat auctori suo, nec iniuriam passus ius aliquod suum amittat ob iniquitatem alterius. Quæ autem debentur ex contractu, reddenda sunt in loco, de quo implicite, vel explicitè conuenitum fuit. Quod si dubitetur, electio erit penes debitorem, vtpotè liberum, nec ligatum vllò iure certo creditoris pro aliquo determinatè loco ex his, inter quos dubitatur. Porro, si creditor non compareat in loco, & pro tempore legitimo, debitor paratus quantum est ex se, ad soluendum non est amplius in mora, nec tenetur de vllò damno secuto ex dilatione.

QVÆSTIO XL.

Vtrum detur aliquis ordo inter obligatos ad restituendum?

Videtur nullum inter eos ordinem esse posse. 1. Quia quicumque accipit de bonis alterius, tenetur de parte accepta independenter ab omnibus alijs, & absque vlla relatione, aut ordine ad aliquem alium. Qui autè nihil accipit, ad nihil tenetur, neque ante alios, neque post alios. Nemo enim ex iustitia tenetur refundere de bonis suis, vt alius bene habeat, vtque redintegret bona sua. Ergo nunquam dari potest ordo aliquis prioris, & posterioris inter obligatos ad restituendum.

2. Impossibilis est ordo prioris, & posterioris inter obligatos ad restituendum, nisi dentur plures obligati ad restituendam eandem quantitatem eidem personæ. Impossibile autem est plures esse obligatos ad restituendam eandem quantitatem eidem personæ. Inde enim fieret patientem iniuriam melius habere, & fieri ditiores; & è contra aliquos restituentes deterius habere, & fieri pauperiores post restitutionem, quam antè iniuriam. Quod non permittit iustitia. Constituit enim æqualitatem.

Art. 1. Resp. Ordo restitutionis ex parte restituentium communiter præscribitur his verbis.

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus.

Participans, mutus, non obstant, non manifestans.

Inter quos hic ordo seruandus est, vt primo loco, obligentur, qui positivè cooperati sunt ad damnum; deinde qui negativè. Quia illi plus influunt, quam isti; & quidem eo genere excessus, vt licet omnes absolute sint causæ morales, quibus damnum illatum imputetur ad culpam; tamen influentes negativè comparatione facta cum influentibus positivè vix videantur habere rationem causæ.

Art. 2. Inter influentes positivè prima obligatio est iubentis. Quia comparatione huius habet rationem instrumenti potius, quam causæ morales, qui immediatè exequitur damnum, atque videtur velle in se suscipere totum onus, qui iubet, & vult agere, vt causa principalis, siue aliàs sit superior, siue non sit; eamque voluntatem videtur pariter acceptare, qui vult agere, vt instrumentum, siue esset ex se antecedenter inclinatus, siue non esset, & siue velit, siue nolit damnum proprio etiam odio, ac iniquitate. Post iubentem sequitur exequens; idemque est absolute primus, si a nemine iussus exequatur damnum. Quia ceteri cooperantes omnes submittunt ultimæ ipsius deliberationi illationem damni. Inter istos duos hoc præterea discrimen consequitur, quod creditore condonante iussori, absolvitur eo ipso executor. Quia hic continetur in illo moraliter, ob rationem datam; non tamen è conuerso. Ob quam similiter rationem, si executor restituat, vri debet,

in defectum iussoris, acquiritur ipsi actio aduersus iussorem; non autem è conuerso.

Art. 3. In tertium locum succedunt ex æquo ceteri positivè influentes: Consulens nimirum primò, qui consilio promouit executorem, aut iubentem; eumue reddidit audaciorem; nec suasionem, preces, aut quid simile adhibuit iam superuacaneum pro reali damni iniusti subsecutione: Secundò consentiens, adhibensque suffragium pro damno iniuste inferendo: Tertio palpo, qui similiter promouit executorem, aut iussorem ponderando circumstantias inferentis, ac patientis damnum magnificando illum, atque hunc vilipendendo, quo animus disponatur, ac alliciatur ad aggressionem iniquam: Quarto is, ad quem paruit recursus, præstititque patrocinium recipiendo domi damnificatorem, vt talem; aut celando damnum, & pecunias sublatis, vel exercendo officium aduocati pro causa manifestè iniusta, aut alio simili modo: Quintò participans subministrando instrumentum damnicandi physicum, vel morale, reddendo animosorem auctorem principalem damni assistentiâ, & comitatu suo, vel alio simili modo eum iuando, ac fouendo opera, & auxilio non superuacaneis; idest non talibus, quibus etiam non præstitis inferendum nihilominus erat damnum, vel totum, vel ex parte. Nempe auxilium hoc modo superuacaneum, seu non necessarium in nullo ex his genere obligat auxiliatorem ad restituendum iuxta probabilioris, & veram sententiam. Quia eatenus auxilium est purè materiale, nec æstimatur à patiente iniuriam pro ira, & discordiæ incitamento, si sit prudens rerum æstimator.

Art. 4. Dictum autem est cum plerisque auctoribus contra Nauarrum, & paucos alios, istos omnes teneri ex æquo. Quia licet influxus eorum non sit efficaciarum mathematicè æqualis per se, atque per accidens fieri possit, vt quibus eorum præmineat ceteris, quoad inducendum effectum: differentia tamen ista efficacitatis est exigua, & difficile discernibilis cum certitudine saltem, vt plurimum propter maximam similitudinem; & quæ sunt eiusmodi nihil censentur differre moraliter, seu quoad iudicium prudens, quando agitur de inducenda vniuersaliter obligatione aliqua. Qua itidem ratione affirmatur eadem æqualitas, respectu efficacius, ac appositius, & minus efficaciter, ac appositè suadentis, & consiliantis; & sic de ceteris proportionaliter.

Art. 5. Circa consilium, & consensum duo specialiter obseruanda sunt. Primum est eos consiliarios, qui habent potestatem ultimò determinandi damnum iniustum per sua suffragia, censerì potius inter eos, qui iubent, & tenentur primo loco. Ex quo nihilominus excipiuntur, qui dedere suffragium non necessarium, præuente videlicet realiter, & non tantum præuiso numero aliorum consiliatorum, & suffragiorum sufficienti ad effectiuam damni iniusti illationem, ijsque certo non recessuris à suscepta sententia ob renitentiam subsequens. Dubitatur tamen an isti posteriores eo non obstante peccent; si non renitentur, vel nolint adesse? Dicendum est non peccare contra iustitiam commutatiuam, aut distributiuiam, respectu eius, cui inferendum est damnum; cui videlicet nihil mali prudenter æstimabilis accrescit ob ea suffragia iam superflua: peccare tamen contra iustitiam legalem, quatenus reddunt faciliorem publici regiminis perturbationem, dum non exprobrant renitentia sua Consiliarijs iniquis iniquitatem ipsorum, cum ad eos alia vice continendos in officio, & ad erigendam spem innocentium, ac bene merentium, plurimum momenti habeat constantia tenax resti etiam paucissimorum, etiam